

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ ФАХІВЦІВ МИТНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Наведено результати соціологічного дослідження інформаційних потреб фахівців митної справи та курсантів Академії митної служби України (Дніпропетровськ).

Ключові слова: митна справа, інформаційні потреби митників, бібліотечно-інформаційне забезпечення, Академія митної служби України (Дніпропетровськ).

Приведены результаты исследования информационных потребностей специалистов таможенного дела и студентов Академии таможенной службы Украины (Днепропетровск).

Ключевые слова: таможенное дело, информационные потребности, библиотечно-коммуникационное обеспечение, Академия таможенной службы Украины (Днепропетровск).

Results of research of information needs of experts of a customs affair and students of Academy of customs service of Ukraine (Dnepropetrovsk) are resulted.

Key words: Customs business, information needs, information-communication maintenance, Academy of customs service of Ukraine (Dnepropetrovsk).

Успішність розбудови в Україні демократичної правової держави, перспективи її євроінтеграції, результативність проведення кардинальних суспільно-політичних та економічних реформ залежать від ефективності роботи державної митної служби, якості й ступеня поінформованості її працівників. Найнадійнішим комунікаційним каналом задоволення професійних інформаційних потреб митників є мережа спеціалізованих бібліотек, методичним та координаційним центром якої є бібліотека Академії митної служби України.

Розбудова ефективної системи інформаційного забезпечення співробітників митних служб потребує систематичного та багатоаспектного аналізу їхніх інформаційних потреб (ІП), який має корегуватися даними зворотного зв'язку, — оцінкою користувачами якості бібліотечно-інформаційних продуктів і послуг.

Суттєвий внесок у розробку теоретико-методологічних засад виявлення, формування, визначення видового різноманіття ІП зробили такі дослідники, як Д. І. Блюменау, Р. С. Гіляревський, А. М. Грабченко, О. Євтюхіна, С. Д. Коготков, О. П. Коршунов, О. Михайлов, Р. С. Мотульський, А. І. Остапов, А. В. Соколов, О. Чорний, Д. Е. Шехурін та ін. Унаслідок проведених теоретичних та емпіричних досліджень учені дійшли висновку щодо тісного зв'язку особливостей змісту та формування ІП зі сферами професійної діяльності користувачів. Факторами впливу на структуру й зміст ІП були названі: спрямованість діяльності споживачів інформації, виникаючих перед ними професійних завдань,

вік, освіта, посада тощо. Серед найзначущіших досліджень щодо особливостей формування та задоволення галузевих професійних ІП варто відзначити праці вітчизняних науковців М. С. Слободяника (досліджував ІП наукових працівників), А. С. Чачко та Л. В. Ляшенко (бібліотекарів), О. В. Васюк (юристів), Н. Терешенко, Н. П. Пасмор (ІП студентів юридичного профілю). Проте цілісного та багатоаспектного вивчення особливостей ІП митників понині не проводилося, що зумовило актуальність та мету нашого дослідження.

Метою статті є всебічний аналіз ІП фахівців митної справи та курсантів Академії митної служби України як теоретичної бази для подальшої розробки системи інформаційно-комунікаційного забезпечення галузі.

У межах дослідження проведено анкетування, в якому взяли участь працівники Дніпропетровської митниці, митних постів «Аеропорт–Дніпропетровськ» та «Павлоград», а також майбутні фахівці — курсанти Академії митної служби України (АМСУ). Загалом в анкетуванні взяли участь 502 респонденти, з них—102 фахівці і 400 курсантів. Опитаних фахівців у галузі митної справи можна поділити на групи, відповідно до специфіки їхньої діяльності: прикладну (спеціалісти-службовці) — 69 (13,7%), викладацьку — 20 (3,9%), адміністративно-управлінську — 10 (2%), наукову (аспіранти) — 1 (0,2%), допоміжну — 1 (0,2%).

Розподіл фахівців за освітою засвідчив, що більшість з них мають вищу освіту — 100 (98%), лише 2 (2%) незакінчену вищу (зі складу допоміжного персоналу та спеціалістів-службовців). Серед тих, хто має науковий ступінь (усього 15 опитаних), 2 — доктори наук (зав. кафедри та лабораторії), 13 — кандидати наук (2 — спеціалісти-службовці, 3 — керівники, 8 — викладачі).

Серед 400 курсантів, які взяли участь в анкетуванні, навчаються на факультетах: післядипломної освіти — 6 (1,5%), економічному — 205 (51,2%), інформаційних та технічних систем і технологій — 102 (25,5%), юридичному — 87 (21,7%). За курсами ця категорія користувачів розподілялася таким чином: найбільше представників ІV курсу — 96 (24%), ІІ курсу — 92 (23%) та ІІІ — 86 (21,5%), менше тих, хто навчається на І курсі, — 69 (17,2%), V курсі — 51 (12,7%) та «післядипломників» — 6 (1,5%).

Характер ІП опитаних має ознаки політематичності, про це свідчить той факт, що в середньому кожного користувача цікавить інформація за двома та більше темами.

Порівняльний аналіз професійних ІП користувачів та майбутніх митників свідчить, що в цілому їхня галузева тематика збігається, але існують й окремі відмінності. Пріоритетом для обох категорій є нормативно-правове забезпечення митної діяльності, про це свідчить третина відповідей респондентів — 31 (30,6%) фахівців та 127 (31,7%) курсантів. Такі результати не випадкові, адже саме правова база — фундамент функціонування митної галузі як сфери суспільної діяльності.

Ще однією спільною темою є інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності митних органів, на що вказують майже 11% відповідей — 11 фахівців (10,9%) та 43 курсантів (10,7%). На сучасному етапі зазначена тематика — одна з найактуальніших, адже зумовлена інформатизацією суспільства в цілому й окремих його складових, тому існує об'єктивна потреба усіх категорій користувачів у відповідній інформації.

Проблеми розвитку митної статистики майже однаково є об'єктом інформаційного інтересу як фахівців (11 опитаних (10,9%)), так і курсантів — 50 (12,5%).

Водночас існують істотні розбіжності щодо ІП означених категорій користувачів, зумовлені об'єктивними чинниками, серед яких провідним є сфера діяльності — наукова, виробнича, навчальна або управлінська.

Так, проведене дослідження свідчить, що домінуючими в галузевих запитах фахівців є, теми: з питань управління митною службою, на що вказали 23 респонденти (22,8%), в той час як 13,5% (54) курсантів цікавляться нею; правоохоронна діяльність митних органів — 19 (18,8%), серед курсантів таких 53 (13,2%); основи митної справи — 18 (17,8%) службовців, а курсантів, відповідно, вдвічі більше — 35% (140).

Стабільні інформаційні запити фахівців на теми з історії митної справи — 14 (13,9%) відповідей (трохи менше звертаються до неї курсанти — 37 (9,2%)); з митного контролю — 15 (14,8%); переміщення та пропуску товарів і транспортних засобів через митний кордон України — 13 (12,9%); з митного оформлення — майже 10% (10 відповідей). Водночас 118 (29,5%) курсантів цікавляться тематикою з митного оформлення, 99 (24,7%) митного контролю і 88 (22%) переміщення та пропуску товарів і транспортних засобів через митний кордон.

Потреби фахівців в інформуванні з таких галузевих тем, як митний режим щодо товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, та митна вартість товарів є незначними і становлять по 6,93% (по 7 відповідей). Ще менше цікавлять фахівців питання мистецтвознавчої експертизи й вартісної оцінки виробів мистецтва, підприємницької діяльності з надання послуг з декларування товарів — по 6 (5,9%) відповідей. Серед інших дещо вужчих тем, з яких потребують інформації лише 10,9% користувачів, були зазначені: контрабанда, нетарифне регулювання, екологічний контроль тощо.

Мотиваційними чинниками звернення всіх категорій користувачів до профільної інформації є їхня базова професійна діяльність: наукова, виробнича, навчальна тощо. Проте більше третини фахівців потребують фахової інформації з метою самоосвіти, на що вказали 36 респондентів, тобто 35,6%, ІП 35 (34,6%) респондентів зумовлені їх науковою діяльністю, у 33 (32,7%) респондентів — освітньою (педагогічною) діяльністю. У процесі виробничої діяльності до фахової інформації звертаються 20,8% (21) опитаних, з них 10 осіб (9,9%) — керівники, які

постійно потребують фахової інформації з управлінської діяльності. ПІ у 6,9 % респондентів пов'язані з виконанням ними обов'язків виховання курсантів як майбутніх фахівців-митників, що може розглядатися і як частина освітянської (педагогічної) діяльності.

Природно, що опитані курсанти вишого навчального закладу свої ПІ пов'язують, передусім, з певними формами навчальної діяльності. Аналіз відповідей цієї категорії респондентів засвідчив, що 288 (72%) курсантів-митників звертаються до галузевої інформації з метою написання наукових і курсових, дипломних робіт, рефератів, 283 (70,7%) курсантів потребують фахової інформації для підготовки до семінарських та практичних занять. Значно менша чисельність майбутніх фахівців звертається до профільної інформації з метою самоосвіти та підвищення свого освітньо-кваліфікаційного рівня — відповідно 43 (10,7%) та 35 (8,7%). З іншою метою звертаються 2 (0,5%) респонденти.

Аналіз потреб респондентів в окремих типах видань свідчить про найбільший попит на офіційні джерела, що відзначили 51,48% (52) фахівців та 36,7% (155) курсантів. Це явище є закономірним, оскільки саме з офіційних видань складається нормативно-правова база митної діяльності, без знання якої неможливе виконання професійних обов'язків фахівців. Однаково значущими для респондентів виявилися наукові та навчальні видання — по 31,7% (32), а для курсантів останні на першому місці — 66,5% (266), наукові на другому — 42,5% (170). Серед інших типів документів — 28,7% (29) фахівців потребують виробничих видань (практичних посібників, інструкцій, правил, методичних рекомендацій) та 19,8% (20) — довідкових. Курсанти виявляють практично однакову, але меншу зацікавленість до цих типів видань — відповідно 12% (48) та 14,75% (59).

Вищезазначені чинники впливають на вибір комунікаційних каналів задоволення ПІ фахівців та курсантів. Переважна більшість опитаних відає першість формальним комунікаційним каналам (друкованим та електронним документам, радіо, телебаченню, мережі Інтернет тощо): серед фахівців — 58 (57,4%), серед курсантів — 999 відповідей (89,5%). Останні проранжували комунікаційні канали за значущістю таким чином: перше місце посідають Інтернет-ресурси, про що свідчать 347 (86,7%) відповідей, на другому місці фонди бібліотек — 282 (70,5%), значно менше курсантів звертаються до друкованих періодичних видань — 153 (38,2%) та до послуг книжкових магазинів — 64 (16%). Водночас за допомогою засобів масової інформації задовольняють свої ПІ у сукупності 30% (160), з них на телебачення припадає 96 відповідей (24%), на радіо — 64 (16%). Хоча останні показники свідчать, радше, про задоволення непрофесійних (не пов'язаних з майбутньою спеціальністю) ПІ студентів.

Надання респондентами переваг формальним каналам комунікації, зокрема бібліотекам, зумовлене достеменністю та багатоаспектністю інформації, яка надається користувачам в електронному та нонелек-

тронному форматах, високим рівнем її аналітико-синтетичної обробки, якісністю та кваліфікованістю надання персоналом широкого спектра інформаційних послуг.

Серед фахівців велика кількість респондентів — 35 (34,6%) — відзначила, що рівною мірою вони використовують і формальні, і неформальні (колеги, конференції) канали комунікації, водночас серед курсантів таких виявилось 14 (3,5%). Перевагами неформальних комунікацій є їхня більша, ніж у формальних, вибірковість, адресність та оперативність. Крім того, вони, зазвичай, характеризуються наявністю зворотного зв'язку, що надає можливість уточнення та кращого задоволення ІП. До цих каналів найбільше звертаються опитаних курсантів 103 (9,2%), з фахівців 8 (7,9%) відзначили, що надають перевагу виключно цій формі спілкування.

Пріоритет електронних форм комунікації відзначили фахівці, які найчастіше звертаються саме до електронних ресурсів (CD-ROM, DVD-ROM, флеш-носіїв та Інтернет-документів), чия оперативність та широка доступність є головною перевагою — у 46,5% (47 відповідей). Текстові (друковані книги, періодичні видання і т.д.) ресурси в другу чергу цікавлять фахівців — 35,64% (36 відповідей). Потребу однаковою мірою і в тих, і в інших відчувають 29 опитаних (28,7%), найменший попит — 6 (5,9%) респондентів — виявився на аудіовізуальні ресурси.

Серед електронних ресурсів найбільше значення для 38 (37,6%) фахівців мають довідково-пошукові інформаційні системи, перш за все, нормативно-правового типу. Цінність цих ресурсів є беззаперечною: вони є найдостовірнішими, найоперативнішими, найінтегрованішими, інформаційно ємнішими. Електронні каталоги та бази даних є актуальними для задоволення 32,7% (32) ІП опитаних. Інтерес до спеціалізованих Інтернет-сайтів і порталів виявили 23,8% (24) респондентів. Корисність повнотекстових електронних бібліотек для отримання необхідної фахової інформації відзначили 15,8% (16) фахівців. При цьому найменшим попитом користуються електронні наукові журнали, потребу в них зазначили лише 6,9% (7) опитаних. Усі види існуючих електронних Інтернет-ресурсів використовують 26,7% (27) респондентів.

Для всіх фахівців — керівників, викладачів, спеціалістів-службовців, аспірантів тощо — має важливе значення вторинна інформація. Домінуючою (45,6% (46)) у потребах фахівців є бібліографічна інформація в електронних каталогах та базах даних. Сайтам видавничо-книготорговельних організацій надають перевагу 14,8% (17) опитаних. На потребу в бібліографічних покажчиках, оглядах та електронних реферативних журналах указали по 11,9% (12) респондентів, дещо менше — 10,9% (11) — з них цікавляться розділом «Бібліографія» у фахових періодичних виданнях. Усі вищезазначено вторинні ресурси використовують приблизно 1/5 частина фахівців, а саме 16,8% (17).

Хронологічні межі публікацій, до яких звертаються фахівці, є важливим чинником задоволення їхніх ІП. Специфіка митної галузі як

сфери практичної та наукової діяльності, що регулюється в першу чергу нормативно-правовими документами, передбачає активне використання актуальної і найновішої інформації. Саме активний законотворчий процес, що відбувається впродовж усього періоду незалежності української держави, впливає на вибір фахівців. Це підтвердили і результати дослідження: 57,42% (58) опитаних потребують інформації за останні 3–5 років, 29,7% (30) надають перевагу останнім 5–10 рокам і 7,9% (8) необхідні джерела за 10–20 років. І лише 4,9% (5) відзначили необхідність у публікаціях, виданих за понад 20-річний період. Останні публікації є переважно теоретичними, до них звертаються спеціалісти і викладачі, які займаються науковою діяльністю.

Серед комунікаційних каналів, до яких найчастіше звертаються опитані респонденти, друге місце належить бібліотекам. Бібліотека АМС України є однією з найбільших спеціалізованих документально-комунікаційних установ галузі, тому анкетуванням було передбачено з'ясування таких важливих для задоволення ІП користувачів, як її роль та місце серед інших бібліотек, частота звернення до неї, ресурси і рівень обслуговування користувачів, причини незадоволення роботою установи.

Аналіз відповідей респондентів засвідчив беззаперечний пріоритет бібліотеки АМС України в задоволенні ІП користувачів, до якої звертається майже третина фахівців і курсантів — відповідно 71,3% (72) і 81,7% (327). Другими за значимістю для опитаних є електронні бібліотеки або тематичні ресурси мережі Інтернет, до ресурсів яких звертаються 28,7% (29) фахівців та 158 (39,5%) курсантів. Крім того, часто ІП респонденти задовольняють за допомогою ресурсів обласної наукової та міської/районної бібліотек, на долю яких припадає 23,8% (24) і 13,9% (14) відповідей фахівців та 16,2% (65) і 13,5% (54) курсантів. Особиста (власна) бібліотека стає в нагоді 6,9% (7) фахівцям та 4,5% (18) курсантам. При цьому майже половина опитаних фахівців (48 осіб) не відповіли щодо обсягу (за назвами) та складу своєї книгозбірні, а діапазон обсягу решти коливається від 3 до 7 000 назв. Серед інших бібліотечних установ, до яких звертаються респонденти, 4% (4) фахівців назвали бібліотеку підприємств, на яких вони працюють. Крім зазначених, респонденти (приблизно 3%) також використовують фонди інших бібліотечних закладів таких, як: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

Відвідування бібліотеки АМС України фахівцями становить в середньому в 39,6% (40) — раз на тиждень, ще у 28,7% (29) — раз на місяць, 20,8% (21) — декілька разів на рік, щодня приходять 10,9% (11).

Курсанти в 5,7% (23) випадках заходять до бібліотеки щоденно, у 24,2% (97) — 2–3 рази на місяць, 23,2% (93) — 2–3 рази на тиждень, а ще 22,5% (90) — раз на тиждень. Узагалі не відвідують установу 2,2% (9) користувачів, раз на місяць — 10, 75% (43) і 11,2% (45) декілька разів

на рік. Ці дані свідчать про високий показник відвідуваності закладу і потребу в його ресурсах серед зазначеної категорії користувачів.

Переважає більшість опитаних курсантів — 67% (258) — указали, що метою їхнього звернення до бібліотеки є пошук джерел за темою, на другому місці і студенти, і фахівці — відповідно 54% (216) і 58,4% (59) — відзначили необхідність знайти конкретний документ. По 6,2% (по 25) курсантів хочуть знайти фактографічну інформацію та ознайомитися з новими надходженнями, в той час як фахівці значно більше — 30,1% (31) — потребують останнього і вдвічі менше (14,8% (15) першого. Крім того, 10,9% (11) звертаються до бібліотеки з метою уточнити відомості про документ. Деякі курсанти — 1,5% (6) — проводять у бібліотеці свій вільний час. Близько 3% користувачів відзначили іншу мету, не конкретизуючи її.

На пошук необхідної інформації майже половина опитаних фахівців — 45,5% (46) — в середньому витрачають 1–2 години, а ще третина — 32,67% (33) — до 1 години. Такий показник свідчить про достатньо високий рівень інформаційної культури споживачів, хоча при цьому 16,8% (17) респондентів витрачають 2–3 години, а 4,9% (5) — 5 годин.

Серед курсантів переважає більшість знаходить необхідну інформацію, про що свідчать указані ними відповіді 41,5% (166) — «практично завжди» і 48,2% (193) — «часто». Приблизно 10% користувачів мають проблеми з інформаційним пошуком, адже 8,7% (35) не завжди знаходять необхідну інформацію, а ще 1,5% (6) узагалі не знаходять.

При пошуковій галузевій інформації в бібліотеці користувачі, зазвичай, використовують декілька джерел. Найважливішими для задоволення ІП курсантів є електронний каталог та бази даних, на які відповідно вказали 53,2% (213) і 41% (164) опитаних. Ці дані підтверджують загальну тенденцію щодо пріоритету молоді у використанні комп'ютерних ресурсів. Проте поки що високий рівень цієї групи респондентів спостерігається щодо використання традиційного алфавітного та систематичного каталогів — 29,7% (119) та 20,7% (83) відповідей. Евристичні можливості реферативних журналів відзначили 18,5% (74), довідкових видань та тематичних картотек — відповідно 15,5% (62) та 15,2% (61). Крім того, 8,5% (34) регулярно відвідують виставки нових надходжень і 1,5% (6) — тематичні виставки. Ще 5% (20) курсантів звертаються до тематичних і персональних бібліографічних покажчиків.

Серед бібліотечних продуктів і послуг, які відповідають ІП фахівців, рівною мірою користуються попитом: пошук у мережі Інтернет та базах даних — по 31,9% (по 32 відповіді); каталогах і картотеках — 30,7% (31). Можливість користуватися електронною бібліотекою відзначили 25,7% (26) користувачів. Потребу в аналітичній інформації — 15,8% (16) опитаних, у бібліографічній продукції (покажчиках, списках, оглядах, бюлетенях) — 11,9% (12), а 10,8% (11) необхідна електронна доставка документів. Ще 3% (3) задовольняють ІП за допомогою виставок.

Оцінка рівня поінформованості фахівців у галузі митної справи: середній — 79 (78,2%); високий — 12 (11,9%), низький — 5 (4,9%) і не відповіли — 5 (4,9%).

У цілому і курсанти, і фахівці задоволені рівнем бібліотечно-інформаційного обслуговування, асортиментом та якістю послуг бібліотек. Серед першої групи опитаних таких 73,5% (294), серед другої — 59,4% (60). Частково задоволені («більше так, ніж ні») — відповідно 19% (76) студентів і 27,7% (28) фахівців. Категорично не задоволені роботою бібліотеки 1,25% (5) курсантів і 1% (1) фахівців. Крім того, ставляться більш негативно, ніж позитивно, і не зовсім задоволені 6,2% (25) курсантів і 11,9% фахівців.

Серед основних причин низького рівня бібліотечного сервісу половина фахівців — 49,5% (50) — наголошує на відсутності передплати необхідних їм періодичних видань, трохи менше половини — 44,5% (45) — на незабезпеченні бібліотекою доступу до спеціалізованих зарубіжних видань та баз даних, ще 23,8% (24) з них — на відсутності необхідних документів у фонді бібліотеки. На недостатнє технічне оснащення бібліотеки вказують 9,9% (10) респондентів. Не відповіли на це запитання 13,9% (14), а 4% (4) не бачать причин для незадоволення.

Курсанти незадоволені бібліотечним обслуговуванням у зв'язку з відсутністю необхідної літератури — 22,5% (90 респондентів); слабким матеріально-технічним оснащенням бібліотеки — 9,2% (37); недостатньою оперативністю обслуговування — 7,5% (30); недостатньою кількістю робочих місць і невисоким рівнем культури обслуговування — по 6,5% (по 26 респондентів); незручним режимом роботи бібліотеки — 6% (21). Серед інших причин молодь також назвала: незадовільні умови роботи в читальному залі — 2,5% (10); недостатній рівень професіоналізму бібліотечних працівників 2,2% (9); неоперативність інформування про нову літературу — 4% (16). Таким чином, курсанти, акцентуючи увагу на матеріально-технічній складовій інформаційно-комунікаційного забезпечення потреб користувачів, водночас указали на проблеми в спілкуванні з бібліотечним персоналом і недостатній рівень його кваліфікації, що взято до відома керівництвом бібліотеки.

За результатами проведеного соціологічного дослідження можна діяти таких висновків.

1. ІП митників (фахівців і курсантів) мають динамічний міжгалузевий характер та об'єкту спрямованість.

2. Найбільшу потребу користувачі відчувають в оперативній нормативно-правовій інформації про діяльність митниці, але одночасно потребують і наукової, навчальної, виробничо-практичної фахової інформації.

3. Респонденти зазначили необхідність у всьому комплексі сучасних інформаційних ресурсів, продуктів і послуг, що можливо лише на основі ефективного формування та безперешкодного функціонування корпоративної електронної бібліотеки, сформованої на базі бібліотеки АМС

України, яка об'єднає ресурси всіх профільних вищих навчальних закладів, а також Хмельницького та Київського центрів підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів Держмитслужби України.

4. Якісне задоволення ІП користувачів галузі можливе за умов подальшої оптимізації системи бібліотечно-інформаційного забезпечення митної галузі, базованої на застосуванні Інтернету й Інтранет-технологій, забезпеченні безперешкодного доступу фахівців до профільних вітчизняних і зарубіжних БД з митної справи.

Проведене дослідження є базою для обґрунтування перспективної моделі інформаційно-комунікаційного забезпечення галузевого напрямку підготовки фахівців для Державної митної служби України.

Список літератури

1. Блюменау Д. И. Информация и информационный сервис / Д. И. Блюменау. — Л. : Наука, 1989. — 192 с.
2. Васюк О. В. Інформаційно-бібліографічне забезпечення юристів : моногр. / О. В. Васюк ; Нац. аграр. ун-т. — К., 2004. — 159 с.
3. Васюк О. В. Інформаційно-бібліографічне забезпечення юристів в умовах формування правової держави : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / О. В. Васюк ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. — К., 2003. — 20 с.
4. Грабченко А. М. Об изучении информационных потребностей в условиях отраслевого информационного органа / А. М. Грабченко // Науч.-техн. информ. Сер. 1. Организация и методика информ. работы. — 1975. — № 4. — С. 22–25.
5. Евтюхина Е. А. Специфика формирования информационных потребностей (био психологический аспект) : дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / Е. А. Евтюхина. — М., 1998. — 126 с.
6. Гиляревский Р. С. Научные коммуникации и информатика / Р. С. Гиляревский, А. И. Михайлов, А. И. Черный. — М. : Наука, 1976. — С. 122–132.
7. Коготков С. Д. Профессиональные информационные потребности и их роль в библиотечно-библиографической деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / С. Д. Коготков. — М., 1979. — 199 с.
8. Кононученко Л. Становлення та розвиток теорії інформаційних потреб користувачів документно-інформаційних установ / Л. Кононученко // Вісн. Кн. палати. — 2004. — № 7. — С. 42–43.
9. Мотульський Р. С. Информационные потребности и сущность возникновения, развития и существования библиотеки / Р. С. Мотульский // Библ. свет. — 2001. — № 3. — С. 27–30.
10. Остапов А. И. Библиотека в контексте коммуникативно-познавательных потребностей (когнитивный подход) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 05.25.03 / А. И. Остапов. — М., 1998. — 33 с.
11. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / М. С. Слободяник. — К., 1995. — 267 с.
12. Соколов А. В. Коммуникационные потребности : учеб. пособие для бакалавров образования / А. В. Соколов ; Краснодар. гос. академия культуры. — Краснодар, 1996. — 161 с.

13. Чачко А. С. Библиотекари как социально-профессиональная группа : дис. ... д-ра пед. наук в виде науч. докл. : 05.25.03 / А. С. Чачко ; Моск. гос. ин-т культуры. — М., 1991. — 30 с.

Надійшла до редколегії 19.01.2011 р.